

((به نام حضرت دوست))

* کنایه: پوشیده سخن گفتن در باره ی امری است. یعنی بیان عبارت یا جمله ای که منظور گوینده، معنای ظاهری آن نباشد، اما قرینه پی هم که ما را از معنای ظاهری متوجه معنای باطنی می کند، وجود نداشته باشد.

* به عبارت دیگر کنایه ذکر جمله یا عبارتی است؛ که به جای معنی ظاهری، منظور گوینده یکی از لوازم معنی ظاهری جمله است.

مثال ۱: در خانه ی او همیشه باز است.

در این جمله معنای ظاهری «باز بودن در خانه» است که مورد نظر گوینده نیست؛ بلکه منظور اصلی و کنایه این است؛ «او بخشنده است»، زیرا لازمه ی بخشنده بودن این است، که «در خانه ی او به روی مردم باز باشد».

مثال ۲: هنوز از دهن بوی شیر آیدش   همی رای شمشیر و تیر آیدش

در این مثال معنای ظاهری «از دهن بوی شیر آیدش» آن است، که تازه شیر خورده و دهانش بوی شیر می دهد. اما معنای مورد نظر شاعر «کودک و بی تجربه بودن» است، چرا که لازمه ی «شیر خوردن» کودکی است و کسی که دائم از دهانش بوی شیر می آید، کودک و بی تجربه در امور زندگی است.

مثال ۳: فلانی ریش سفید است.

معنای ظاهری این جمله روشن است، «ریش او سفید است». اما معنای کنایه مورد نظر گوینده «بزرگ، سالمند و با تجربه بودن» است؛ زیرا لازمه ی این که ریش کسی سفید شود، داشتن سن زیاد و کسب تجربه ی فراوان در دوران زندگی طولانی است.

مثال ۴: قیمت مقطوع است.

معنای ظاهری آشکار است، «قیمت تغییر نمی‌کند.» اما معنای کنایی جمله یعنی؛ «چانه نزنید!». زیرا لازمه‌ی مقطوع و بدون تغییر بودن قیمت، چانه زدن و عدم درخواست برای پایین آوردن قیمت است.

مثال ۵: هر که دل پیش دلبری دارد ریش در دست دیگری دارد

در مصراع نخست معنای ظاهری «دل را به دلبر سپردن» و معنای کنایی همان «عاشق شدن است» که از لوازم «دل سپردن به دلبر» است. در مصراع دوم هم «ریش در دست دیگری بودن» معنای ظاهری است و معنای کنایی «سپردن اختیار به دیگری» است. زیرا ریش اگر در دست کسی باشد، آن را به هر طرف بکشد، صاحب ریش به دنبالش خواهد رفت تا ریشش کنده نشود و آزار نبیند. در واقع لازمه‌ی «ریش در دست دیگری بودن» همان «سپردن اختیار خود به اوست».

نکته: دریافت و توضیح معنای کنایی برخی جمله‌ها و عبارات دشوار به نظر می‌رسد، زیرا کم‌تر مردمی به اندازه‌ی ما ایرانیان، از «آرایه‌های ادبی» و از جمله‌ی آن‌ها: «کنایه» برای زیباتر سخن گفتن و تاثیرگذاری بیش‌تر بر مخاطب، استفاده کرده‌اند. این کاربرد فراوان «آرایه‌های ادبی» در کلام و سخن؛ تا بدان جا پیش رفته، که گاهی تصور می‌کنیم، معنای کنایی همان معنای ظاهری و عادی جمله و عبارت است. البته با کمی دقت و توجه می‌توان به مقصود و منظور گوینده پی برد و از سردرگمی رها شد.